

Epistocratie, goed idee? Over het verkennissen van democratie.

Jeroen Van Bouwel

Abstract: *De idee dat het politieke debat beslecht moet worden door weten, door zij die meer kennis hebben, duikt geregeld op. In deze woelige tijden, waarbij democratie meer dan eens in vraag gesteld wordt, houden we die voorstellen om democratie te verkennissen maar beter eens tegen het licht. In deze bijdrage behandel ik kennistheoretische en wetenschapsfilosofische argumenten tegen epistocratie, teneinde de lezer ervan te overtuigen dat democratie superieur is, zelfs op louter epistemisch vlak. Daarbij worden ook de verrassende overeenkomsten tussen technocratie en zogenaamd populisme toegelicht. Aan de hand van een goed begrip van wetenschappelijk pluralisme en de rol van waarden in de wetenschappen, kunnen we een alternatief voor epistocratie, technocratie en populisme uitwerken. Dat alternatief houdt een verdere democratisering van wetenschap en beleid in. Het herwaardeert het politieke, democratische debat waarin uiteenlopende belangen, waarden en visies over hoe de maatschappij ontwikkeld dient te worden, tegen elkaar worden afgewogen, eerder dan te focussen op onwetendheid met een drang om te verkennissen (in de zoektocht om maatschappelijke problemen op te lossen als kennisconflicten). In een poging om zo goed als mogelijk gebruik te maken van (wetenschappelijke) kennis bij het vormgeven van het beleid, gaan epistocraten te ver in het ontkennen van wat typisch is voor democratische politiek, met name het conflict tussen verschillende mens- en wereldbeelden en de noodzaak om uiteenlopende waarden en belangen te beschouwen, af te wegen en tot een tijdelijk compromis te komen.*

1. Epistocratie in allerlei vormen.

Tekortkomingen van de democratie worden geregeld geduid als veroorzaakt door de onwetendheid van sommige kiezers; centraal staat het weten, de kennis of het gebrek eraan – niet de machtsverschillen of specifieke waarden en belangen van kiezers (zie bijv. Brennan 2016, Caplan 2007). Om die onwetendheid, die nefast voor de democratische samenleving wordt geacht, te neutraliseren, wordt voorgesteld om slechts de stemmen van een beperkte groep kiezers in rekening te brengen. Dit voorstel wordt *epistocratie* genoemd, de macht (*κράτος*, *krátos*) ligt bij zij die weten, die kennis hebben (*ἐπιστήμη*, *epistēmē*). Het idee duikt geregeld op in de geschiedenis, of het nu bij Plato is (politieke macht bij koning-filosofen), bij Francis Bacon (die natuurwetenschappers de politieke macht geeft in *New Atlantis*) of bij Auguste Comte (macht bij de sociologen). In recentere voorstellen is het misschien minder een beroepsgroep, maar eerder personen die over een bepaalde kenniskwalificatie beschikken (bij John Stuart Mill 1861) of slagen in een kennistest met betrekking tot politieke of maatschappelijke onderwerpen (bijv. Brennan 2016, hfdst. 8) aan wie het volle stemrecht (of meervoudig stemrecht) toegekend kan worden.

Er zijn vele vormen van epistocratie denkbaar waarbij de groep van “wetenden” kan variëren tussen een kleine groep experts en een aanzienlijk deel van de bevolking. Wat deze epistocratische voorstellen gemeen hebben, is dat vermeende incompetente individuen ofwel niet mogen stemmen, ofwel minder stemmen krijgen dan competentere individuen, ofwel dat men incompetente beslissingen laat blokkeren door een groep experts. Politieke invloed wordt dus verdeeld in overeenstemming met het kennisniveau van burgers. Volgens haar aanhangers zou epistocratie tot een beter, effectiever politiek beleid leiden. Bij de hedendaagse verdedigers van epistocratie, zoals Jason Brennan, zijn vaak de volgende vooronderstellingen aanwezig: Politieke geschillen kunnen restloos vertaald worden in epistemische geschillen of problemen. Deze epistemische geschillen en

problemen kunnen vervolgens opgelost worden, daar er verondersteld wordt dat er “correcte” of “juiste” (vaak sociaal-wetenschappelijke) kennis beschikbaar is om die geschillen of problemen op te lossen. Een epistocratie zou die betere kennis dan aanwenden (beter dan een democratie), veronderstellende dat sociale wetenschappers (of, algemener, epistocraten) kennis voortbrengen die altijd beter is om problemen op te lossen of te voorkomen dan de kennis waarover “gewone” burgers beschikken. Daarenboven zou uit die kennis *éénduidig* een “correct” beleid af te leiden zijn. Ter illustratie, Brennan schrijft: “One form of restricted suffrage epistocracy requires potential voters to pass a voter qualification exam. (...) citizens who know the answers to basic civics questions, say, tend to have political opinions that more closely match what economists of all ideological stripes believe.” (Brennan 2016: 211-212) Hij heeft het daarbij ook over de “wide range of agreed-on views [in economics], such as that we should have free trade and avoid price controls.” (p. 193). We zullen in Sectie 4 terugkomen op de vermeende eensgezindheid tussen economen.

Het is een oude droom om politiek te willen rationaliseren met medewerking van wetenschap. Ik zal eerst, in Sectie 2, een aantal gedaanten bespreken waarin die droom zich heden ten dage manifesteert, gedaanten welke we onder de noemer technocratie kunnen plaatsen. Die droom riskeert vaak te verworden tot een nachtmerrie, wat ik zal bespreken in Sectie 3 alwaar ook zogenaamd populisme waart dat veel gemeenschappelijk heeft met technocratie. In Sectie 4, behandel ik kennistheoretische en wetenschapsfilosofische argumenten tegen epistocratie, teneinde de lezer ervan te overtuigen dat democratie superieur is, zelfs op louter epistemisch vlak. En, als epistocraten epistemisch gezien niet beter gekwalificeerd blijken te zijn om het beleid te ontwerpen dan gemiddelde burgers, is er geen reden om hen meer macht (of stemmen) te geven dan doorsnee burgers. Aan de hand van een hedendaags wetenschapsbeeld, met een goed begrip van wetenschappelijk pluralisme en de rol van waarden in de wetenschappen, kunnen we wetenschap en democratie op elkaar afstemmen. Sectie 5 gaat dieper in op wat democratisering als alternatief voor epistocratie, technocratie en populisme precies inhoudt. Het herwaardeert het politieke, democratische debat waarin uiteenlopende belangen en visies op hoe de maatschappij ontwikkeld dient te worden, tegen elkaar worden afgewogen. Eerder dan te focussen op onwetendheid en de drang om te “verkennissen” (in de zoektocht om problemen op te lossen als kennisconflicten), dienen we aandacht te besteden aan de sociaal-epistemologische constellatie waarbinnen epistemische en politieke geschillen geformuleerd en afgewogen worden. In sommige constellaties wordt de verscheidenheid aan epistemische interesses die bestaat tussen uiteenlopende sociale groepen beter gewaardeerd en het risico op een tribale epistemologie geminimaliseerd. Sectie 6 concludeert.

In een poging om zo goed als mogelijk gebruik te maken van (wetenschappelijke) kennis bij het vormgeven van beleid, gaan epistocraten te ver in het ontkennen van wat typisch is voor democratische politiek, met name het conflict tussen verschillende mens- en wereldbeelden en de noodzaak om uiteenlopende waarden en belangen af te wegen en tot een tijdelijk compromis te komen. Het afstemmen van wetenschap, beleid en democratie kan beter dan wat epistocraten ons bieden – althans, daarvan zal ik de lezer trachten te overtuigen in wat volgt.

2. Politiek beleid en technocratie.

Een zeer selectieve versie van epistocratie is een expertocratie, waarbij we macht en beleidsbeslissingen uitbesteden aan experts.¹ Politiek wordt dan vooral het oplossen van een

¹ Experts kunnen personen zijn, maar ook systemen (zoals vormen van AI). Bij systemen spreekt men soms over het gevaar van *algocratie* (macht uitgeoefend door algoritmes) ter vervanging van *expertocratie* en *epistocratie*, cfr. Danaher 2016.

verzameling van technische problemen, het wetenschappelijk zoeken naar slimme, efficiënte en effectieve oplossingen voor beleidsuitdagingen. Bij deze technocratische manier om over politiek te denken, wordt de macht overgedragen aan niet-verkozen personen of organisaties, en is TINA (*there is no alternative*) typisch troef. Niet de veelheid van particuliere belangen, maar de éénduidigheid van de juiste oplossing is dominant in de technocratische retoriek; het kan niet anders. Een links/rechts-tegenstelling, bijvoorbeeld, betekent hier niets en wordt afgedaan als voorbijgestreefd. De beslissingen zijn gedepolitiseerd, onpartijdig, objectief, neutraal, gemaakt op basis van rationale of wetenschappelijke analyses, “technisch”, en dan ook niet open te stellen voor betwisting of debat (cfr. Bertsou 2020, in hetzelfde volume vindt de lezer ook vele voorbeelden van hedendaags technocratisch denken).

Een recent voorbeeld van deze benadering is de “follow the science”-strategie die gepropageerd werd door sommige regeringen tijdens de COVID-19-pandemie. De ééndimensionaliteit van de slogan “follow the science” veronderstelt niet enkel een éénduidigheid van “de” wetenschap (die misschien vaker dan niet ontbreekt), maar ook een éénduidige koppeling tussen de wetenschap en het beleid dat erop gebaseerd zou zijn. Het roept heel wat vragen op. Wanneer regeringen erop aansturen de wetenschap te volgen, welke wetenschappelijke disciplines dienen we dan te volgen? Wat als verschillende disciplines het oneens zijn met elkaar over welk beleid gevoerd moet worden, hoe beslissen beleidsmakers dan welke discipline voorrang krijgt en gevolgd dient te worden? Er is niet zoiets als de Wetenschap, in het enkelvoud. Er bestaan verschillende wetenschappelijke (sub)disciplines met hun eigen specifieke methodes, theorieën, standaarden voor wetenschappelijk bewijs, enz. Dus voor zij die “follow the science” propageren, is het belangrijk om te verduidelijken welke wetenschap ze precies bedoelen, of op basis waarvan ze beslissen bepaalde wetenschappelijke disciplines te consulteren en andere niet. We herinneren ons de uiteenlopende aanbevelingen tijdens de COVID-19-pandemie van epidemiologen, gedragspsychologen, onderwijsspecialisten, gezondheidseconomen, kinderpsychiaters, enzovoort. Een veelvuldig gehoorde kritiek was bijvoorbeeld dat al te vaak de epidemiologische, biomedische aanbevelingen de bovenhand kregen ten koste van psychologische en sociaal-wetenschappelijke inzichten (bijv. Lohse & Canali 2021).

De eerste veronderstelling in de technocratische retoriek, dat de wetenschap éénduidig en ééngemaakt zou zijn, is de laatste decennia duidelijk weerlegd door wetenschapsstudies en wetenschapsfilosofische inzichten. De droom van een eenheidswetenschap (*a Unified Science*) is vervangen door wetenschappelijk pluralisme en een begrip van versplintering (*disunity*, cfr. Dupré 1983). Ontkennen dat een eenheidswetenschap of één Wetenschappelijk Methode mogelijk zou zijn, impliceert uiteraard niet dat er geen wetenschappelijke methodes, in het meervoud, zouden zijn of dat die niet gecontrasteerd zouden kunnen worden met niet-wetenschappelijke manieren van onderzoek. Het verplicht beleidsmakers die “follow the science” propageren er wel toe om zich te verantwoorden waarom ze een bepaalde wetenschappelijke discipline of aanpak boven een andere verkiezen, of, als alternatief, een continue multidisciplinaire aandacht bepleiten – er zich van bewust zijnde dat er een pluraliteit aan wetenschappelijke aanpakken is die niet eenvoudig gesynthetiseerd kan worden in één relaas. Een serieuze analyse van de wetenschappelijke praktijk in de verschillende wetenschappelijke disciplines leerde ons verder niet enkel dat pluraliteit eerder dan monisme of eenheid de regel is, maar ook dat waarden op verschillende momenten een rol spelen binnen de wetenschappen. Wat dit betekent voor het toepassen van “follow the science” als mantra bij beleidsbeslissingen en hoe men zich op een democratische manier rekenschap zou kunnen geven van gebruikte waarden (en de verkozen (sub)discipline) zal ik bespreken in Sectie 4.

De tweede veronderstelling in de technocratische retoriek is dat het beleid éénduidig af te leiden zou zijn uit de wetenschap. Zelfs als er zeer robuust wetenschappelijk bewijsmateriaal beschikbaar is, leidt dat niet altijd ondubbelzinnig naar specifieke beleidsmaatregelen. Beleid is steeds

een combinatie van doelen, kosten en de feiten waarop gesteund wordt. Deze drie moeten afgewogen worden in het licht van de waarden van de beleidsmakers en de mate waarin het beleid gevolgen zou hebben voor verschillende maatschappelijke groepen. Het idee dat de wetenschap zomaar op een neutrale manier het beleid zou kunnen voorschrijven, verduistert de afwegingen, de uiteenlopende effecten van beleid op verschillende groepen alsook het delicate evenwicht tussen rivaliserende waarden. Op deze manier beoogt de “follow the science”-retoriek vooral een depolitisering en het ontduiken van verantwoordelijkheid door beleidsmakers; politieke keuzes worden vermomd als louter technische kwesties. Technocraten (en de politieke partijen die hen ondersteunen) bieden dan geen echte alternatieven meer aan de burgers. Politiek wordt hier waarde(n)loos. Het beleid wordt afgeschermd van vermeende onwetendheid of partijdige beïnvloeding, politieke keuzes worden gepresenteerd als zijnde louter kennisvraagstukken. We hebben kennis nodig, geen visies, volgens de technocraten. Verderop zullen we toelichten hoe politiek en het ontwikkelen van beleid echter altijd waarde(n)vol zijn.

Naast deze uitdagingen voor de twee vooronderstellingen van technocratie, weze het ook opgemerkt, dat de “follow the science” strategie, en expertocratie in het algemeen, niet echt strookt met een democratische cultuur. De experts/wetenschappers zijn niet publiekelijk verkozen, ze krijgen een onevenredige macht toegewezen over hun medeburgers, en, in lijn met de opmerkingen hierboven met betrekking tot de rol van waarden in wetenschap, kunnen ze hun waarde-oordelen aan iedereen opleggen. Het gebruikelijke proces van democratische legitimatie ontbreekt. *Epistocratie* in haar bredere vorm mag dan in zekere mate tegemoet komen aan het gebrek aan legitimatie bij een *technocratie* of *expertocratie* daar ze toch aan een kleine groep stemrecht verleent en in die zin verschillen qua waarden, conflicten en uiteenlopende politieke overtuigingen meer ruimte biedt, ze kent zelf ook nog verschillende tekortkomingen in het licht van een democratische cultuur, zoals we in Sectie 4 zullen bespreken.²

Laat het duidelijk zijn dat uit deze bedenkingen bij “follow the science” niet hoeft afgeleid te worden dat er geen plaats zou zijn voor wetenschappelijke expertise in het maken van politieke keuzes en het ontwikkelen van beleid. Wetenschap kan geen politieke vragen beantwoorden, maar het kan wel materiaal aanbrengen om politieke problemen te definiëren, om verschillende beleidsopties voor te stellen, kosten-batenanalyses van die beleidsopties aan te reiken, scenario's op te lijsten met een schets van hun impact, mogelijke voor- en nadelen, enzovoort. Er is wel degelijk nood aan “listening to the scientists”, aan het zich laten *informer*en door wetenschappers en experts. Bijvoorbeeld, in het geval van een pandemie, kan wetenschap helpen om het effect van de heropening van scholen op de verspreiding van een virus te kwantificeren, of om de onderwijsverliezen als gevolg van de sluiting van scholen te berekenen, maar de wetenschap kan ons niet vertellen of we de scholen moeten openen of sluiten. Dat hangt af van waarden, van onze visie op het type samenleving dat we willen zijn. De wetenschappen kunnen informeren en verhelderen, maar politiek beleid vraagt ook om afwegingen en visies. Als we dat begrijpen, moeten we ook beter nadenken over hoe wetenschap in een democratisch kader gepast kan worden en hoe “follow the science” pas democratisch te verantwoorden is als we een democratische wetenschap en vertaalslag naar politiek beleid kunnen organiseren (zie ook Secties 4 en 5).

² Zoals gezegd, er zijn vele varianten van *epistocratie*; een minimumkennis vereisen bij het electoraat, is niet noodzakelijk hetzelfde als pleiten voor een technocratisch beleid. Bij het schrijven van dit artikel heb ik in de eerste plaats de hedendaagse epistocratische voorstellen van Brennan (2016) en konsoorten voor ogen die met een specifieke verwachting aangaande sociale wetenschappen gepaard gaan.

3. Technocratie en populisme.

De hoge verwachtingen bij een technocratisch beleid kunnen ook makkelijk omslaan in teleurstellingen en scepticisme als ze niet worden waargemaakt, niet in de smaak vallen, of wanneer de illegitieme wijze waarop macht wordt uitgeoefend, al te duidelijk wordt. Daarenboven, wanneer politieke keuzes niet langer expliciet gemaakt worden in een technocratie, en eerder vermomd zijn als louter technische kwesties, als louter kennisvraagstukken, is er niet onmiddellijk een genuanceerde politieke uitweg voorhanden. De eerder radicale reactie die dan volgt tegen technocratie zal ik hier *populisme* noemen (en ik plaats alle discussies of dit nu wel of niet een gepaste term is hier eventjes tussen haakjes). De depolitisering van het beleid door technocratie leidt ertoe dat delen van de bevolking zich niet meer kunnen identificeren met het politieke beleid, zich niet langer vertegenwoordigd voelen of niet langer de democratische controle op het beleid en over hun eigen samenleving kunnen uitoefenen. Dit leidt tot een populistische weerslag. Burgers gaan op zoek naar alternatieven en als hun ongenoegen geen plaats krijgt *binnen* het gevestigde politiek systeem, dan zullen ze zich *tegen* het politieke systeem keren (cfr. Mouffe 2005, Mair 2008). Kleurloze TINA-technocratieën die “de derde weg” van vele regeringen kenmerkten, met depolitisering, de waardenstrijd en conflicten die ingewisseld worden voor de idee dat voor ieder probleem de optimale bestuurlijke oplossing bestaat en klassieke politieke partijen die zo goed als inwisselbaar zijn, werden een voedingsbodem voor populisme, aldus Mouffe (2005).

In politieke termen wordt bij populisme een onverdeeld belang –een éénduidige volkswil– gepretendeerd; het volk wordt begrepen als een homogene groep en de volkswil wordt belichaamd door de populistische leider. Die leider beschouwt zichzelf als de enige legitieme vertegenwoordiger van het volk – dus alle oppositie is illegitiem, het zijn *vijanden* (*antagonisme*) eerder dan *tegenstrevers* (*agonisme*). Er zijn geen links/rechts tegenstellingen, geen pluralisme, geen bemiddeling door een rol aan het middenveld te geven, journalisten zijn *fake news* (behalve zij die de populistische leider prijzen), enzovoort. Populistische kiezers lijken een voorkeur te hebben voor populistische politici die anti-systemische antwoorden bieden als alternatief voor de heersende elitaire consensus, nieuwe vormen van identificatie en de belofte om de controle weer in handen te nemen (zie ook “take-back-control”-Brexit). Het volk moet de macht terugnemen van een elite die geen verantwoording aflegt en die minachting toont voor het volk.

In epistemische termen worden experts die aanleunen bij de huidige elite, gelijkaardig behandeld; het wantrouwen van populistten jegens de elites vertaalt zich ook in een wantrouwen jegens geschoolde experts vanwege hun (al dan niet vermeende) afstand tot en minachting voor 'het volk'. De macht moet teruggenomen worden en we moeten ‘onze’ experts installeren. De kennis die verspreid wordt door de huidige elite, het huidige establishment, is sowieso onbetrouwbaar volgens de populistten (hetgeen het uiteraard zeer moeilijk maakt om hoegenaamd nog op een betekenisvolle manier over beleid te discussiëren).

Het is interessant om de gelijkenissen tussen technocratie en populisme te bekijken. Wat populistten verwachten van kennis, en wetenschap in het bijzonder, is erg gelijkaardig aan wat de technocratie beoogt, het verschil is uiteraard dat populistten liever andere prioriteiten of andere wetenschappers zien, die meer in lijn liggen met hun ideeëngoed. Bij het empirisch bestuderen van onze hedendaagse democratieën, zoals gedaan door Fernandez-Vazquez et al. (2023), is het fascinerend om de overeenkomsten te zien, met name het anti-pluralisme en het geloof in een unitair maatschappelijk belang. Dit unitaire, niet-pluralistische belang is de wil van het volk voor de populistten en de objectieve kennis, onafhankelijk van de waarden van het volk, voor de technocraat, om vertaald te worden in een neutraal, niet-ideologisch en op feiten gebaseerd beleid. Zowel populistten als technocraten dagen

onze hedendaagse pluralistische democratieën uit in hun anti-pluralisme en depolitisering; voor populisten belemmeren politieke partijen de representatie van een unitaire algemene wil, terwijl technocraten wars zijn van de rol van partijen als tussenpersonen om sociale problemen op te lossen en geloven in de superioriteit van expertise om een efficiënt, waarde-neutraal, niet-ideologisch beleid te ontwikkelen.

De meest opvallende bevinding van Fernandez-Vazquez et al. is hoe het onderschrijven van populistische principes correleert met de eis dat experts en technocraten een actieve rol spelen in de politieke besluitvorming: “In summary, the latent-class analysis has uncovered a large group of respondents, almost a third of the sample, who simultaneously combine strong populist views with the endorsement of most technocratic items, particularly pro-expertise and anti-politics ones. There is no group in the sample who espouses populist principles while clearly rejecting technocratic views. In that sense, our analysis shows that *all populists are technopopulists*.” (2023: 91)

Het lijkt me belangrijk om wat langer stil te staan bij de overeenkomsten tussen populisme en technocratie. Als we een alternatief voor deze twee willen ontwikkelen, dienen we te begrijpen wat ze gemeen hebben, wat een mogelijk alternatief dient te vermijden. Caramani (2017: 60ev) beklemtoont vier overeenkomsten tussen populisme en technocratie, met name hun unitaire, niet-pluralistische, onbemiddel(en)de en niet-verantwoordelijke (*unaccountable*) visie op het algemene belang van de samenleving.

Unitair. De overtuiging dat er een algemeen, gemeenschappelijk belang bestaat; zaken zijn ofwel goed, ofwel slecht, voor de hele samenleving; een homogene visie op volk en natie. Dat algemeen, gemeenschappelijk belang kan ontdekt worden. De manier waarop verschilt tussen de twee (experts *versus* de populistische leider), maar dat het bestaat en gevonden kan worden, dat nemen ze beide aan.

Niet-pluralistisch. Politiek betreft dan doen wat goed is voor iedereen, niet het articuleren van diverse belangen of afwegen van uiteenlopende visies. Populisten en technocraten stellen zich “boven de partijen” – politieke partijen ruiken naar partijdigheid, verdeeldheid, particuliere belangen. Technocraten en populistten zien zichzelf dan ook als niet-ideologisch. In een technocratie dragen de kiezers de besluitvorming over aan experts, terwijl er bij populisme een transfer naar de leider is (deze leider in vraag stellen komt neer op het in vraagstellen van de wil van het volk). In beide gevallen wordt aan de kiezer zelf geen expertise toegeschreven (iets wat wel het geval is in een partijdemocratie, zie Caramani 2017: 61). Het is een vorm van uitbesteden met als onderliggende veronderstelling dat er een extern algemeen of “objectief” belang is.

Niet-bemiddelend/onbemiddeld. Met hun vooronderstelling betreffende het unitaire belang en weigering van het erkennen van een pluraliteit aan waarden en belangen, is er ook geen mediëring tussen volk en elite nodig, of noem het een onvermogen om beleid te bekijken als bemiddeling tussen conflicterende waarden en belangen. Zowel populisme als technocratie bogen op een onafhankelijke elite aan wie het volk de taak uitbestedt om het algemene belang te dienen en de juiste oplossingen te ontwikkelen. Hoewel populisme zich presenteert als anti-elitair of anti-establishment, zijn de populistische leiders minstens even elitair als politieke leiders in een (partij)democratie; ze zijn voor langere periodes onbetwist en genieten van een enorme manoeuvreerruimte en vrijheid (Caramani 2017: 61).

Niet-verantwoordelijk. In welke mate moeten zij die de beslissingen nemen dan rekenschap afleggen? Ook hier duidelijke overeenkomsten tussen technocraten en populistten. In een populistische conceptie valt de populistische leider samen met het volk – ze zijn organisch “één”. De leider ter

verantwoording roepen, betekent zichzelf ter verantwoording roepen. In een technocratie hebben de beslissers, de experts, ook geen rekenschap af te leggen, want het volk heeft niet eens de kennis of het vermogen om een uitspraak of handeling van de expert te evalueren, dus laat staan te sanctioneren.

We zullen in Sectie 5 bekijken hoe deze vier karakteristieken anders ingevuld kunnen worden bij democratisering.

Laat ons vervolgens ook even aandacht hebben voor de sociaal-epistemische context waarbinnen de interactie tussen technocratie en populisme zich afspeelt en bekijken hoe ze elkaar versterken. Ik zal die context hier (te) kort schetsen, eerder als startpunt voor het exploreren van mogelijke oplossingen voorbij technocratie en populisme (in Secties 4 en 5).

Het is geen nieuws dat de publieke arena waar politiek en beleid bediscussieerd worden aan een razend tempo transformeert. De structurele veranderingen in de publieke arena betreffen onder andere de mate waarin poortwachters informatie kunnen in- of uitsluiten. Digitale media zijn krachtige kanalen geworden voor politieke informatie naar een groot publiek. Ze stellen het publiek in staat om de selectiebeslissingen van traditionele nieuwsmedia of politieke actoren te omzeilen en brengen zo stemmen aan de oppervlakte die niet of minder zichtbaar waren in de vroegere publieke arena. Deze veranderingen kunnen, enerzijds, positieve gevolgen hebben voor zover ze bijdragen aan een groter pluralisme in de publieke arena, maar, anderzijds, ook negatieve daar ze afbreuk kunnen doen aan een inclusieve en evenwichtige arena die de diverse politieke belangen van de samenleving weerspiegelt – in de mate dat er gigantische machtsverschillen groeien en malafide spelers opduiken.

Ik herinner me de hoge verwachtingen in de begintagen van sociale media; een democratisering van het wereldwijde debat lag in het vooruitzicht, een nooit geziene uitbreiding van de publieke arena. Nog afgezien van het feit dat wereldwijd velen helemaal geen internetverbinding bezitten, worden zij die wel toegang hebben tot de digitale publieke arena, voordien cultureel of politiek gemarginaliseerde groepen, nu niet noodzakelijk gehoord, hun (epistemische en andere) noden worden niet noodzakelijk erkend. Daarnaast worden de schadelijke effecten steeds duidelijker (zie o.a. Habermas 2023). Het verdwijnen van de traditionele poortwachters bracht, onder andere, toegenomen propaganda voor extreme politieke groeperingen, het verspreiden van foutieve informatie door bedrijven voor commercieel gewin, en buitenlandse regeringen die erop uit zijn het binnenlandse debat vorm te geven, interne verdeeldheid uit te buiten en te verergeren.

Hoe verhoudt dat zich nu tot de technocratie-populisme-connectie? De digitalisering heeft enerzijds meer ruimte gecreëerd voor populistische boodschappen, anderzijds lijken traditionele politieke organisaties te worstelen met de verschuivingen in de publieke arena (en qua poortwachters). Habermas (2023: 64) stelt: “Een democratisch systeem als geheel lijdt schade wanneer de infrastructuur van de publieke sfeer de aandacht van burgers niet langer kan richten op de relevante kwesties waarover een besluit moet worden genomen, en wanneer het niet langer de vorming van concurrerende openbare (en dat betekent dus ook: *kwalitatief gefilterde*) meningen kan garanderen.” De relatieve verzwakking van traditionele partijen vermindert hun vermogen om informatie van de politieke elite naar het publiek, of omgekeerd, te kanaliseren. Zoals Katz & Mair (2018) aangeven leidt dit ertoe dat traditionele partijen steeds minder de voorkeuren en de ideologische overtuigingen van het publiek capteren, en dat de politiek in haar geheel zich verwijderd van het articuleren van ideeën en voorkeuren, en evolueert naar een politiek van betwisting, en één die zich concentreert op het management of beheer van politieke instellingen.

In de meest extreme vorm van dit beheer worden de politieke beslissingen van de elites als TINA voorgesteld, als zijnde oplossingen voor technische problemen die geen alternatieven kennen,

en geen debat behoeven. De digitalisering versterkt dus de tweespalt tussen (en verbindt tegelijkertijd) de TINA-technocratie en het populisme. Wat ik hier vooral wil belichten en benadrukken is hoe technocratie en populisme elkaar voeden en veel met elkaar gemeen hebben. In wat volgt, tracht ik een alternatief te schetsen dat de publieke arena opnieuw wil democratiseren om aan die neerwaartse technocratie-populisme-spiraal te ontsnappen.

4. Aandacht voor waarden en belangen in wetenschap en beleid.

In deze sectie wil ik een aanzet geven om te kijken voorbij technocratie en populisme, en ook voorbij epistocratie dat geen sterk alternatief biedt. Om een beter alternatief te ontwikkelen zullen we ook een beeld van wetenschap moeten hanteren dat overeenstemt met wat de hedendaagse wetenschapsfilosofie ons leert. In deze sectie zal ik eerst expliciteren hoe epistocratie faalt en democratie ook epistemisch gesproken superieur is (Sectie 4.1). Vervolgens pleit ik voor meer aandacht voor waarden bij het uitstippelen van beleid op basis van wetenschappelijke kennis (Sectie 4.2). Ten slotte, bespreek ik kort de rol van waarden in wetenschap en hoe we daarover democratisch kunnen delibereren (Sectie 4.3).

4.1. *Waarom democratie te verkiezen is boven epistocratie, ook als het om kennis draait.*

Zoals toegelicht in Sectie 1, betogen voorstanders van epistocratie dat politieke besluitvorming gebaseerd moet zijn op de kennis en expertise van een selecte groep individuen. Democratie daarentegen impliceert een bredere participatie en inclusie, waarbij burgers gelijke stemrechten hebben, ongeacht hun kennis of expertise.

Impliciet in de verdediging van epistocratie zit de aanname dat iemand met de juiste technische kennis ook de juiste politieke beoordeling maakt. De politieke oordelen van epistocraten worden verondersteld superieur te zijn, juist omwille van de technische kennis die epistocraten bezitten, kennis die niet-epistocraten niet bezitten. Dit roept vragen op. Ten eerste, is die link tussen *technische* kennis en *politieke* beoordeling wel zo evident? Wanneer we het hebben over *politieke* oordelen, is het bestaan van een veelheid aan doelen de norm, en zijn er altijd onenigheden en afwegingen te maken tussen de verschillende doelen. Bij *technische* oordelen, daarentegen, is er doorgaans een duidelijk – uniek of overheersend – doel waarover expert en cliënt het eens zijn. Dit kwalitatieve onderscheid maakt dat politieke oordelen niet overgelaten kunnen worden aan technische experts; bij politieke oordelen worden de middel-doelrelaties niet zo goed begrepen als bij technische problemen. Er is altijd sprake van onzekerheid, zelfs als er overeenstemming zou zijn over welk doel nagestreefd moet worden en wat het nastreven van dat doel precies zou betekenen (cfr. Reiss 2019, Van Bouwel 2023a).

Ten tweede verwijzen de epistocraten vaak naar sociaal-wetenschappelijke kennis in het bijzonder om hun standpunt te beargumenteren; de epistocraten met een verondersteld superieur politiek oordeel zijn degenen die (beter) geschoold zijn in de sociale wetenschappen. Volgens Brennan (2016: 212) moeten kiezers over een basiskennis economie, politieke wetenschappen, sociologie, ... beschikken. Hij benadrukt daarbij hoezeer bijvoorbeeld economen het eens zijn over belangrijke beleidslijnen en de kiezers die daarvan kennis zouden nemen, zouden daarmee dan instemmen. Brennan (2016:193) schrijft: “a wide range of agreed- on views, such as that we should have free trade and avoid price controls. The voting public gets the easy questions –Econ 101– wrong.” Probleem is dat een dergelijke overeenstemming tussen economen nauwelijks bestaat (cfr. Reiss 2019: 186-88). Misschien bestaat die overeenstemming over sommige topics bij *mainstream* economen, maar van

zodra men wat verder kijkt naar, bijvoorbeeld, heterodoxe economen, sociaal-economen of economische historici, dan is het zeer onwaarschijnlijk is dat we die overeenstemming zullen aantreffen. Dus reeds bij het luik wetenschappelijke kennis is er pluralisme en zijn er waarde-oordelen in het spel (specifiek voor economie, zie Van Bouwel 2004, 2023b). Vervolgens deze kennis omzetten in beleid, betekent nog meer opties, nog meer verscheidenheid.

Epistocraten verwachten dus veel van sociaal-wetenschappelijke kennis, maar de wetenschapsfilosofie leert ons dat er niet zoiets bestaat als oncontroversele sociaal-wetenschappelijke kennis; denk bijvoorbeeld aan de diepe verstrengeling van feiten en waarden in de sociale wetenschappen in combinatie met de aanhoudende onenigheid over waarden, hetgeen doorwerkt in feitelijke meningen, of aan de afwezigheid van breed gedeelde normen voor bewijs of voor meten in de sociale wetenschappen.³ Als er geen oncontroversele sociaal-wetenschappelijke kennis bestaat, dan wordt de vermeende superioriteit van epistocratie vanzelfsprekend ondermijnd. In Van Bouwel (2023a) heb ik epistocratie verder bekritiseerd aan de hand van empirisch bewijsmateriaal, met name uit (a) de burgerwetenschap (*citizen science*), (b) de psychologie, en (c) de analyse van de competentietesten die epistocraten willen gebruiken voor de selectie van “verlichte kiezers”. Ik zal deze drie hier zeer kort bespreken, voor verdere uitwerking verwijs ik de lezer naar het artikel. Wat betreft (a), burgerwetenschap, hierbij zijn burgers/niet-experts betrokken die bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is een goed voorbeeld van hoe burgerparticipatie de collectieve epistemische uitkomst verbetert. Burgerwetenschap bestaat in vele vormen: soms leveren burgers data aan in projecten gestuurd door wetenschappers (bijvoorbeeld vogels tellen), soms betreft het meer activistisch onderzoek waarbij ook tegen wetenschappers wordt ingegaan (bij bijvoorbeeld patiëntengroepen), soms worden methoden van co-creatie gehanteerd (bijvoorbeeld voor migratiestudies), enz. Het beperkt zich dus niet enkel tot agenda's opgesteld door wetenschappers waarbij burgers helpen, het kan ook een dialoog tussen wetenschappers en burgers omvatten waarin van wetenschappers wordt verwacht dat ze reageren op de suggesties, vragen en kritieken van burgers (zie o.a. Ottinger 2016). De sociaal-epistemische constellatie van burgerwetenschap kan worden beschouwd als een goed voorbeeld van hoe democratie epistemisch productief kan worden gemaakt; burgers die in academische termen niet “wetende” zijn, dragen epistemisch bij, bekritisieren, corrigeren of vullen degenen aan die geacht worden te weten – een constellatie die productiever is en beter gebruik maakt van levenservaring (ervaringsdeskundigheid), lokale informatie en feedback dan epistocratie zou doen (voor een uitgebreide lijst van epistemische voordelen, zie Van Bouwel 2023a, pp.120-21). Voor (b), psychologisch onderzoek toont aan dat diverse perspectieven in de juiste constellatie bijdragen aan betere kennisverwerving en besluitvorming (cfr. Phillips 2017). De epistocratische benadering, die grote groepen van kiezers uitsluit, maakt geen optimaal gebruik van deze diversiteitsvoordelen. In verband met (c), de competentietesten, argumenteerde ik dat burgers hun stemrecht ontnemen op basis van hun gebrek aan specifieke kennis ook problematisch is vanuit epistemisch standpunt. Het is al te individualistisch, atomistisch, acontextueel (vereisend dat ieder individu ten minste éénzelfde verzameling aan politieke en sociaal-wetenschappelijke kennis bezit) en mist aandacht voor sociale epistemologie, het belang van wederzijdse kritiek en complementariteit.

Samengenomen vormen (a)-(c) niet enkel argumenten tegen epistocratie, maar ook argumenten voor *meer democratie*, sociaal-epistemologisch gesproken. De positieve uitkomsten van de burgerwetenschap suggereren dat het betrekken van de stem van burgers op het gebied van bestuur

³Beschouw bijvoorbeeld sociaal-economische indicatoren voor welvaart, zoals BBP, werkloosheid of inflatie. Er is onenigheid over wat het beste *concept* is om welvaart te vatten (BBP, GNI, ISEW, SDGs...), *wat* precies gemeten moet worden, maar ook van zodra we over het concept beslist hebben, *hoe* er precies *gemeten* en *geaggregeerd* moet worden (cfr. Van Bouwel 2023b).

tot epistemisch betere resultaten zou kunnen leiden dan wanneer zij worden uitgesloten, zoals in een epistocratie. Het benadrukt dat kennis vaak kan worden gevonden op plaatsen waar men deze misschien niet zou verwachten (of op plaatsen die uitgesloten zijn op basis van een epistocratie-test). Wanneer de epistemische band tussen publiek en beleid bij epistocratie (net zoals bij technocratie) in grote mate wordt doorgeknipt, of tenminste vernauwd aangezien de grote meerderheid niet meer mag meestemmen, wordt er geen feedback meer verleend en geen gebruik gemaakt van de ervaring en expertise aanwezig bij uiteenlopende maatschappelijke groepen. Wat echter blijkt, is dat wetenschappelijke kennis voor beleid adequater wordt wanneer burgers betrokken worden, deelnemen aan het maatschappelijk debat, en de diversiteit van waarden en doelen van groepen in de samenleving mee wordt overwogen.

Epistocraten slagen er niet in om de kennis van “niet-gecertificeerde” burgers te honoreren. Ze devalueren veeleer andere manieren van weten, en spreken over onbegrip, incompetentie en onwetendheid, waarbij ze zich al te zeer concentreren op individuele competenties van burgers, en het belang van de sociale constellatie waarbinnen kennis geproduceerd wordt, verwaarlozen. Het maximaliseren van epistemische voordelen vereist diversiteit en inclusiviteit (om epistemisch verlies te minimaliseren) en het bevorderen van een pluraliteit aan perspectieven (voor vruchtbare wederzijdse kritiek). Een democratische constellatie is veel geschikter om die epistemische voordelen te plukken dan een epistocratie. Epistocraten mogen dan wel bewijsmateriaal aandragen dat kiezers niet altijd wijs zijn, maar ze vergeten de voordelen van het democratisch systeem als geheel in overweging te nemen. De paniek omtrent democratie en verdwaalde kiezers vraagt misschien eerder meer democratie dan minder democratie – epistocratie is niet de oplossing.⁴

4.2. Meer aandacht voor waarden in het uitstippelen van beleid op basis van wetenschappelijke kennis.

In lijn met het onderscheid tussen technische en politieke oordelen dat hierboven gemaakt werd, dient het opgemerkt te worden dat er geen expertise/expertenkennis bestaat over het politieke, over wat het spreekwoordelijke *algemeen belang* is, of wat onze politieke waarden en doelen dienen te zijn. Er zullen altijd waardegeladen keuzes gemaakt moeten worden, hetgeen in de technocratische retoriek buiten beeld blijft. Politiek is altijd waarde(n)vol. Politiek betreft discussies over onze visie op de samenleving gebaseerd op ons mens- en wereldbeeld, over levensbeschouwingen, over politieke idealen, over het goede leven, de verantwoordelijkheid van éénieder, hoe dat alles georganiseerd wordt op lokaal, regionaal, federaal of internationaal niveau, enzovoort. Over wat de “juiste” politieke keuzes zouden zijn, bestaat er geen objectieve kennis, iedereen heeft recht om een voorkeur te hebben over het soort samenleving waarin ze zouden willen leven.

Het is dus een fictie dat het *algemeen belang* op een waarde vrije manier bepaald zou kunnen worden – de idee dat er experts zouden zijn die beter weten wat het algemeen belang is. Politiek gaat uiteindelijk over uiteenlopende belangen en waarden, welke “juist” zijn voor mij/ons, welke mijn voorkeur genieten en welke niet, is niet een kwestie van expertenkennis, maar een politieke keuze. Een epistocratie zou dus niet enkel een epistemische kost hebben (zoals besproken in Sectie 4.1), maar ook de waarden en doelen van grote groepen uit de samenleving uitsluiten. Technocratie en epistocratie hebben te weinig aandacht voor die verschillende waarden. Je merkt dat de afweging van uiteenlopende waarden soms wordt verdonkeremaand door de introductie van wetenschappelijke

⁴ De argumenten die ik hierboven heb opgesomd, betreffen de “kennislaag” van epistocratie. Uiteraard kan je ook andere argumenten aanbrengen tegen epistocratie, zoals het gebrek aan gelijkheid tussen burgers, het neerbuigende en paternalistische karakter (de idee dat de belangen van doorgaans armere, lager opgeleide individuen beter kunnen worden afgehandeld door een doorgaans rijkere, goed opgeleide elite), enzovoort.

“kennis” die éénduidig zou vertellen wat de beste actie is. Vandaar dat het belangrijk is te wijzen op de kloof tussen wat de wetenschap ons kan vertellen en hoe een beleid er in concreto uit moet zien. Ten tweede moeten we opletten voor de verschuiving van een discussie over waarden naar een loutere discussie over kennis, gedetailleerde berekeningen en voorstellen tot veranderingen. Men tracht het maatschappelijke debat te verkennissen, daar waar we juist naar meer debat over waarden, mens- en maatschappijvisies zouden moeten gaan (cfr. Bogner 2021).

Dit verkennissen houdt in dat men de nadruk legt op de feiten, waarheid, experts, wetenschappelijke kennis in het politieke debat en suggereert dat we op basis van de feitelijke waarheden zomaar een éénduidig beleid kunnen uitstippelen. Als we maar de feiten over klimaatverandering, PFAS, stikstof, intensieve landbouw, huisvesting, vaccinatie, vergrijzing, etc., verzamelen, dan volgen de politieke oplossingen vanzelf. Dit is niet het geval. Enerzijds hebben we uiteraard wetenschappelijke kennis nodig om een beleid vorm te geven, om verschillende mogelijke scenario's te schetsen en onderbouwen, om in te schatten hoe het beleid succesvol zou kunnen zijn, geïmplementeerd kan worden, en wat de mogelijke gevolgen zijn. Anderzijds heb je ook een visie nodig, moeten er afwegingen tussen verschillende waarden gemaakt worden om te beslissen in welke richting je de samenleving wilt zien evolueren of welke doelen voorrang moeten krijgen. Die visie is deel van jouw mens- en wereldbeeld dat, onder andere, stipuleert wat voor jouw een goede samenleving of een gelukkig leven is, hoe burgers en overheid zich tot elkaar dienen te verhouden, wat de prioriteiten van het beleid moeten zijn.

Je mag dan zo goed als een consensus hebben over de ernst van de klimaatverandering. Welk beleid er geïmplementeerd moet worden, blijft in grote mate een open vraag. De wetenschappelijke consensus geeft wel aan dat er iets moet veranderen en kan de grootte of mogelijke limieten van een noodzakelijke verandering schetsen. Hoe de kosten en baten van de verandering verdeeld zullen worden, in welke richting de samenleving dient te evolueren, meer vermarkting of meer democratisering, meer intensieve, industriële landbouw of meer agro-ecologische, etc., zijn vragen die niet kant-en-klaar, éénduidig door wetenschappelijk onderzoek beantwoord worden.

Wat ook verbonden kan worden aan het verkennissen van het debat, is de manier waarop het label “desinformatie” wordt gebruikt – alsof informatie en kennis de alfa en omega van het politieke debat zouden zijn. Het label wordt geregeld gebruikt om politieke opvattingen die de jouwe niet zijn niet *au sérieux* te nemen en te delegitimeren door verwijzing naar “nepnieuws”, “desinformatie” of “polarisatie”, en vervolgens de tegenstrever met kennis en informatie die volgens jou belangrijk zijn “plat te walsen”.⁵ Dit is problematisch daar de waardenstrijd die cruciaal is voor het politieke debat daardoor overwoekerd wordt. Als we de mogelijkheid tot een sereen democratisch debat niet willen ondermijnen alvorens het van start is gegaan, kijken we misschien beter uit met het gebruik van “desinformatie”. (Dit betekent niet dat wetenschappelijke kennis en betrouwbare informatie van geen tel zijn in het politieke debat, of dat in sommige gevallen desinformatie niet wel degelijk een echt probleem is.)

4.3. De rol van waarden in de wetenschap erkennen en democratiseren.

Wat ik hierboven benadrukte, was het belang om waarden te (h)erkennen in de manier waarop kennis vertaald wordt in beleid. Er is nog een tweede aspect waarbij waarden meer aandacht zouden moeten

⁵ Het is een vaak gebruikte retorische zet, zie bijv. Charles Michel die als Eerste Minister zijn pensioenhervormingen verdedigde door argumenten van vakbonden af te doen als “fake news”. Zijn Minister van Pensioenen Daniel Bacquellaine sprak dan weer van een “desinformatie-campagne”. Een debat ten gronde over de berekeningen inclusief de achterliggende waarden was blijkbaar niet aan de Premier besteed.

krijgen, met name het tot stand komen van wetenschappelijke kennis, hetgeen een grote impact heeft op wat voor kennis al dan niet beschikbaar is voor het beleid. In een vroegere bijdrage aan dit tijdschrift, Van Bouwel (2019), heb ik een overzicht geboden van de stand van zaken in het wetenschapsfilosofische debat betreffende de rol van waarden. Het maakte duidelijk dat de wetenschap doordrenkt is van waarde-oordelen en onderscheidde vijf wegen voor waarde-invloeden in de wetenschap, verbonden aan vijf vragen die regelmatig opduiken en waarvan de antwoorden vorm geven aan wetenschappelijk onderzoek:

- (a)** Welke onderzoeksonderwerpen moeten prioriteit krijgen?
- (b)** Welke specifieke vragen moeten we stellen met betrekking tot het onderzoeksonderwerp, welke methoden moeten we gebruiken, welke aannames moeten we maken?
- (c)** Wat zijn de doelstellingen van dit onderzoek in deze specifieke context (waarbij een verscheidenheid aan theoretische en praktische doelen wordt afgewogen, bijvoorbeeld een snelle of goedkope oplossing in plaats van een langzamer, gedetailleerder resultaat)?
- (d)** Hoe om te gaan met vragen van onzekerheid (bijvoorbeeld wanneer is het beschikbare bewijs voldoende voor bepaalde soorten conclusies)?
- (e)** Hoe moeten we de conclusies van dit wetenschappelijk onderzoek rapporteren en kaderen (bijvoorbeeld welke terminologie, categorieën of metaforen we moeten gebruiken bij het verstrekken van wetenschappelijke informatie, wat we niet moeten rapporteren)?

Wetenschap bedrijven impliceert steeds opnieuw het beantwoorden van deze vragen, en dus het maken van waardeoordelen, impliciet of expliciet. Dit doet de vraag rijzen op welke manier we met de invloed van waarden aanpakken. Hoe kunnen we de waardeoordelen in de wetenschap rechtvaardigen en hoe kunnen we ermee omgaan op een democratische manier zodat we steeds de best mogelijke kennis voor het oplossen van onze problemen ter beschikking hebben?

De keuze voor bepaalde waarden boven andere wordt vaak op een ondoorzichtige manier gemaakt (en door een kleine, niet-representatieve groep). In de hedendaagse wetenschapsfilosofie worden democratischere manieren onderzocht (zie o.a. Elliott 2017, Alexandrova 2017, Thoma 2024). Vaak zijn het min of meer dezelfde drie, soms vier, strategieën die worden voorgesteld als mogelijke manieren (combinaties hiervan zijn ook een optie) om waarden op een passende manier in de wetenschap aan te wenden, met name:

(1) Waarde-invloeden moeten zo *transparant* mogelijk worden gemaakt. Gebrek aan transparantie kan het vertrouwen in wetenschappelijke resultaten schaden, vertrouwen dat nodig is om burgers deze resultaten te doen gebruiken. Deze voorwaarde kan hand in hand gaan met een eis tot een grotere verantwoording, i.e., wetenschappers dienen zich expliciet te verantwoorden voor de gemaakte waarde-oordelen. Ze blijft wel in zekere zin éénrichtingsverkeer; de wetenschappers zijn transparant over de gebruikte waarden, maar er is geen mechanisme waardoor burgers commentaar kunnen geven of wijzigingen eisen.

(2) Waarde-invloeden moeten *representatief* zijn voor de waarden die dominant zijn in de samenleving, trouw aan de publieke opinie. Als die representativiteit er niet is, dan riskeren de vruchten van wetenschap niet langer relevant te zijn voor de meeste burgers en de juiste kennis niet beschikbaar voor het gewenste beleid. Moeilijkheid bij deze voorwaarde is om in te schatten welke waarden nu precies representatief zijn. De oefening gebeurt dan hypothetisch, onder andere bij Kitcher (2001), maar of zulke oefening altijd de meeste representatieve waarden selecteert (als die er al éénduidig zouden zijn), is maar de vraag.

(3) Waarde-invloeden moeten onder de loep genomen worden in een *participatief* proces door het betrekken van belanghebbenden, onder meer burgers, beleidsmakers, andere wetenschappers, enz., om zo de waarden met het publiek af te stemmen; je kunt hier bijvoorbeeld denken aan het inschakelen van burgerjury's, consensus conferenties, *science courts* (cfr. Kosolovsky et al. 2014, Van Bouwel 2023b), of de co-productie door burgers en wetenschappers van sociaal-wetenschappelijke indicatoren die steeds ook waardegeladen zijn (cfr. Alexandrova & Fabian 2021). Ook hier is de publieke relevantie van wetenschappelijke resultaten, en meer algemeen het vertrouwen in wetenschap, een bekommernis. Welke participatie-mechanismen precies aangewend dienen te worden en of deze strategie niet al te veel verwacht van het publiek, blijven open vragen.

(4) Een oproep om *pluraliteit* te stimuleren en ervoor te zorgen dat steeds meerdere waardensets vertegenwoordigd zijn (waardenpluralisme). Deze vierde strategie heeft, meer dan de vorige, ook oog voor hoe wetenschappelijke kennis een hulpmiddel is voor burgers om deel te nemen aan het maatschappelijke debat, om zich te oriënteren, op een manier die aansluit bij hun eigen ervaringen, belangen en waarden (in het meervoud). Deze voorwaarde richt zich niet enkel op de beleidsoutput (met de juiste, gelegitimeerde waarden cfr. (1)-(3)), maar ook op de *input* in maatschappelijke discussies. Die pluraliteit is beter in het tegengaan van *epistemische ongelijkheid* dan de vorige drie strategieën, aldus Johanna Thoma (2024).⁶ Volgens Thoma kan deze vierde strategie tot betere kennis en beslissingen leiden omwille van drie redenen: ten eerste, wanneer meer mensen als gelijken kunnen bijdragen aan het maatschappelijke debat, zal dit debat, dat van invloed is op het beleid, waarschijnlijk worden verbeterd. Ten tweede kunnen beleidsmakers het beschikbare sociaal-wetenschappelijke bewijs beter afstemmen op hun waarden en op de specifieke doelen die ze willen bereiken, waardoor ze effectiever worden in het nastreven ervan. En ten derde kunnen burgers beleidsmakers beter ter verantwoording roepen over hun beslissingen.

Het is hier niet de plek om het debat tussen die vier verschillende strategieën volledig uit de doeken te doen. Wat belangrijk is, is dat ze alle vier de waardenafwegingen aanwezig in het wetenschappelijke onderzoek expliciet benoemen, zodat die ook bediscussieerd kunnen worden. Voorheen waren ze vaak al te impliciet en werden keuzes misschien ondoordacht gemaakt. Aandacht voor de waardenafwegingen nodigt uit tot open conversatie over de waarden bij het democratisch ontwikkelen van wetenschappelijk onderzoek. En, als men zich bewuster is van welke rol waarden precies hebben, kan men er op een betere manier mee omgaan teneinde de beoogde maatschappelijke doelen te bereiken – niet zozeer door een *waardevrije*, maar wel een *waardevolle* wetenschap (cfr. Van Bouwel 2019).

⁶Kort gesteld, als je wetenschap blijft sturen op basis van waarden van de meerderheid, heb je uiteindelijk geen wederwoord (geen wetenschap) voor minderheden meer over. In die zin vergroot je epistemische ongelijkheid. De epistemische goederen zijn dan ongelijk verdeeld en publieke discussies kunnen niet op een gelijk speelveld plaatsvinden. Het publieke discours zou dan volledig afgestemd (en toegankelijk) zijn voor degenen die de dominante waarden delen en op die manier krijg je een soort epistemische tirannie van de meerderheid. Als je bijvoorbeeld kijkt naar sociaal-wetenschappelijke indicatoren zoals Thoma (2024) doet, dan zie je dat er de (monistische) droom is van één “master number”, één algemeen gebruikte indicator, bijv. BBP. Degenen wier waarden niet goed worden weergegeven door deze dominante indicator hebben dan wel een incentive om experts te raadplegen die alternatieve indicatoren hanteren (waarbij we even aannemen dat die groepen weten dat hun waarden niet goed gereflecteerd worden door de dominante indicator), maar goed uitgewerkte alternatieven (die rijmen met de waarden van specifieke sociale groepen) zijn mogelijk niet beschikbaar. Enerzijds heb je immers *path dependency* in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek betreffende indicatoren, anderzijds zijn er ook de kosten van metingen die maken dat experts met alternatieve indicatoren wellicht niet in staat zijn iets te produceren dat vergelijkbaar is met wat nationale bureaus voor de statistiek kunnen produceren. Meer aandacht voor waardenpluralisme zoals verdedigd door Thoma, zou hieraan kunnen verhelpen.

5. Democratisering als alternatief voor technocratie en populisme.

Als we nu de aanwezigheid van die uiteenlopende waarden erkennen, alsook het wetenschappelijk pluralisme dat dit vereist, dan moeten we opnieuw de relatie tussen wetenschap en beleid bekijken en ons afvragen in welke mate de vier karakteristieken die populisme en technocratie gemeenschappelijk hadden (cfr. Sectie 3) herdacht moeten worden zodat wetenschap en beleid best bijdragen aan het aanpakken van uitdagingen in een democratische samenleving.

Divers en conflictueus. We bespraken hierboven hoe technocratie en populisme, en dit geldt ook voor vele vormen van epistocratie, de overtuiging zijn toegedaan dat het onverdeeld, gemeenschappelijke belang ontdekt kan worden. Als we echter aandacht besteden aan waarden (zoals in Sectie 4), dan zien we hoe er diverse en vaak conflictueuze waardensets in het spel zijn. Bij een democratische invulling van wetenschap en beleid is het dan ook belangrijk om na te denken over de onderlinge distributie, de interactie en afweging tussen de verschillende waarden en uiteenlopende belangen van velerlei sociale groepen.

Pluralistisch. Populisten en technocraten stellen zich “boven de partijen” en menen te doen wat goed is voor iedereen. In een technocratie dragen de kiezers het beleid over aan experts, terwijl er bij populisme een transfer naar de populistische leider is. Aan de kiezers zelf wordt er dus geen expertise toegeschreven. In een democratie (en in mindere mate in een epistocratie die niet maximaal gebruik maakt van de diversiteit, cf. Sectie 4.1) is er wel erkenning voor de expertise, ervaringen en waarden van de kiezers; in het politieke, democratische debat worden mens- en wereldbeelden, uiteenlopende belangen en visies op de maatschappij, ontwikkeld en tegen elkaar afgewogen. De pluraliteit die daardoor zichtbaar wordt, wordt gekoesterd.

Politieke partijen helpen bij het articuleren en structureren van diverse belangen of het afwegen van uiteenlopende visies. Dit contrasteert sterk met de depolitisering door technocraten en populistten die de mogelijkheid tot een democratisch debat, tot het toelaten van *tegenstrevers* (eerder dan *vijanden*, cfr. agonistisch pluralisme), ondermijnt. Die pluraliteit koesteren, betekent voor de wetenschappen het onderschrijven van wetenschappelijk pluralisme, waarbij verschillende wetenschappelijke benaderingen, als tegenstrevers, elkaar doorheen het debat kunnen nopen tot het expliciet maken en verdedigen van waarde-oordelen, waarde-oordelen die anders onuitgesproken en onbetwist blijven (voor een verdediging van zulk agonistisch pluralisme in de wetenschap, zie Van Bouwel 2015).

Bemiddel(en)d. Meer aandacht voor pluralisme en democratisering, kan, bijvoorbeeld, in het spoor van Thoma (2024, hierboven besproken) leiden tot een rechtvaardigere verdeling van sociaal-wetenschappelijk onderzoek en resultaten. Op die manier kunnen burgers als gelijken deelnemen aan de democratie, aan het publieke debat – de sociaalwetenschappelijke kennis (bijv. indicatoren) is dan niet enkel afgestemd op dominante waarden van een meerderheid, maar ook burgers met alternatieve waarden en prioriteiten worden bediend. Dit helpt om te vermijden dat de verkozen wetenschappelijke aanpak de aandacht steeds opnieuw op dezelfde sociale problemen of groepen richt en andere voortdurend negeert. Een democratische meerstemmigheid vervangt de éénstemmigheid van de technocratie.⁷

Voor een tweede manier waarop een meer democratische, beter bemiddelde relatie tussen burgers en beleidsmakers vorm kan gegeven worden, kan heel wat inspiratie opgedaan worden in de burgerwetenschap (*citizen science*). We kunnen daar organisatievormen bestuderen waarbij kennis,

⁷ De technocratie wordt vaak gekenmerkt door een *one-size-fits-all*-aanpak, bijv. in het volgen van de economische orthodoxie (cfr. Van Bouwel 2004). Heel wat liberale democratieën zijn in combinatie met die technocratische aanpak ondertussen dan ook praktisch plutocratieën geworden.

beleid en belangen van respectieve sociale groepen op elkaar afgestemd kunnen worden doorheen burgerpanels, consensus conferenties, participatieve Technology Assessment (pTA), die begrepen kunnen worden als verschillende vormen van democratische modulatie (zoals besproken in Van Bouwel & Van Oudheusden 2017), een bemiddeling die inspirerend en sterkend kan werken voor burgers, te verkiezen boven een discours van TINA of te gemakkelijke verwijten over “desinformatie”. Zulk een pleidooi voor meer deelname van burgers gaat lijnrecht in tegen epistocraten zoals Brennan, die stelt: “We should hope for even less participation [of citizens], not more.” (2016: 3)

Verantwoordelijk. Waar er bij technocratie en populisme geen verantwoording afgelegd diende te worden, is dat wel nodig van zodra we de rol van waarden *au sérieux* nemen (zoals gedaan in Sectie 4.3). Wetenschappers dienen hun keuzes transparant te maken en te rechtvaardigen, experts en beleidsmakers zullen verantwoording moeten afleggen betreffende het kiezen voor een bepaalde wetenschappelijke aanpak bij het uitstippelen van beleid ten nadele van alternatieve aanpakken (cfr. Douglas 2023).

Deze vier kenmerken van de manier waarop wetenschap en beleid in de samenleving opereren, liggen in de lijn van wat wetenschapsfilosofen *wetenschappelijk pluralisme* noemen, alsook van de aandacht die de laatste decennia is besteed aan de sociale factoren die een rol spelen bij de productie van kennis en van expertise. Een *locus classicus* is Longino (2002) die stipuleert hoe sociale factoren helpen bij kennisproductie in expertengemeenschappen (en hoe bij sommige sociale constellaties de betere kennisproductie juist belemmerd wordt). Het betreft de manier waarop wetenschappelijke bevindingen gecommuniceerd, betwist, bekritiseerd en verfijnd kunnen worden, en hoe volwaardige alternatieven actief betrokken moeten worden. Hoe diverser de groep van wetenschappers en experts, hoe breder het scala aan uiteenlopende perspectieven en hoe meer kansen tot vruchtbare wederzijdse kritiek en grondig uitgewerkte alternatieve invalshoeken. Het cultiveren van die diversiteit, includeren van alternatieven en aanmoedigen van wederzijdse kritiek verhoogt dus de algehele kennisproductie (cfr. Van Bouwel 2023a).

Het lijkt me belangrijk om aandacht te besteden aan deze sociaal-epistemische constellatie. Hier domineert niet de technocratische visie van TINA of haar populistische evenknie, maar wordt gefocust op een democratisch sociaal-epistemisch kader en de dynamiek waarbinnen vragen (vertaling van politieke uitdagingen naar epistemische vragen) en antwoorden (op die vragen) geformuleerd worden. In sommige constellaties wordt de verscheidenheid aan epistemische interesses die bestaat tussen uiteenlopende sociale groepen immers beter gewaardeerd dan in andere. Het lijkt me beter om te vertrekken van een juist beeld over hoe wetenschap werkt en de mate waarin ze beleid zou kunnen dicteren. Dit betekent, onder andere, de rol van waarden in wetenschap erkennen, expliciet zijn over conflicterende waarden en onvermijdelijke afwegingen, de epistemische voordelen van pluraliteit en concurrerende coherente wetenschappelijke benaderingen inzien, teneinde zich beter bewust te zijn van de mislukkingen om inclusief of divers te zijn, en om te beseffen hoe tekortkomingen gemedieerd kunnen worden door harder na te denken over sociaal-epistemologische vragen.

Een democratische cultuur vereist het overwegen en aanmoedigen van verschillende wereldbeelden en alternatieve waardensets, kritisch overleg over concurrerende waarden en afwegingen, deelname van het publiek en betrokkenheid van wetenschappers met andere belanghebbenden bij het beantwoorden van belangrijke vragen. Zou het onderwijzen van burgers over de aanwezigheid van waarden in de wetenschap en de verschillende strategieën om daar op een constructieve manier mee om te gaan niet bevorderlijker zijn voor democratisering en egalitarisme dan het wegdenken van waarden en het vasthouden aan het ideaal van depolitisering, waarde-neutraliteit en technocratie? Ik

denk dat zulk een democratische benadering iets meer vereist dan fact-checking, het modereren, de specifieke regels voor digitale platformen, interventies die vooral lijken gedreven te zijn om onwetende individuen weer op het juiste pad te brengen – waarbij de uitwassen eerder als iets individueels worden beschouwd, terwijl ik hier een sociaal-epistemologisch perspectief op de structuur van de kennisuitwisseling, op de transformatie van de publieke arena wil voorstellen.

Als exemplarisch voor een productieve publieke arena kunnen we kijken naar hoe succesvolle wetenschap functioneert en vervolgens ambiëren om dat te transfereren naar de publieke arena. Longino (2002) wijst op een aantal gedeelde normen als voorwaarde voor goed functionerende pluralistische wetenschappelijke gemeenschappen, in het bijzonder om een productieve, wederzijdse kritiek tussen verschillende perspectieven te garanderen. Haar vier normen stellen dat: (1) er gevestigde plekken of platformen voor kritiek moeten bestaan, (2) deze kritiek door tegenstrevers *au sérieux* moeten genomen worden en beantwoord, (3) er publieke standaarden zijn betreffende de manier waarop kritieken worden geformuleerd en geëvalueerd, en (4) inclusie en diversiteit van perspectieven essentieel is voor een productieve epistemische interactie en intellectuele autoriteit daarom ook gelijkelijk verdeeld moet worden (Longino 2002: 129-134).

Teneinde de neerwaartse technocratie-populisme-spiraal in de digitale publieke arena (zoals kort besproken in Sectie 3) om te buigen, kan Longino's normatieve kader een voorbeeld of gids zijn om beter te begrijpen wat er zoal fout loopt of beter kan, zodat een productievere interactie tussen uiteenlopende standpunten en perspectieven gerealiseerd wordt. Uiteraard spelen in onze zwaar gecommercialiseerde publieke arena heel wat andere factoren een rol die niet echt bijdragen tot een productieve interactie ("flooding the zone with shit" is het motto van Trump-fluisteraar Steve Bannon), die ertoe leiden dat in de huidige media niet langer de vehikels van uiteenlopende mens- en wereldbeelden voorradig zijn zoals dat voorheen het geval was. We mogen hopen dat meer democratisering (en minder technocratie) opnieuw de zorgen en problemen van burgers centraal kan stellen en dat de publieke arena, in plaats van deze te onderdrukken of overstemmen, een ruimte wordt waarin de articulatie en promotie van alternatieven mogelijk is, en deze alternatieven constructief met elkaar in debat kunnen gaan, aangescherpt worden, de onderliggende verschillen expliciteren en adequate oplossingen aandragen.

Tribale epistemologie? De democratisering van wetenschap en beleid die ik hierboven schetste, kan sommigen zorgen baren. Leidt die aandacht voor de aanwezigheid van waarden in wetenschap niet tot een verdere versplintering en problematische politisering? Wordt het vertrouwen in die wetenschappen als objectieve, algemeen aanvaardbare achtergrond voor publieke beraadslaging daardoor ondermijnd? Krijgen we een soort van partijdige, tribale epistemologie waarbij diverse sociale groepen zich beroepen op hun eigen wetenschappelijke experts, onderzoek, en beleidsmaatregelen, en men niet meer in staat is om te communiceren over sociaal-wetenschappelijke vragen voorbij de eigen sociale groep, voorbij de politieke verschillen? Dit zijn grote vragen die niet kort beantwoord kunnen worden, maar ik wil alvast drie aspecten uitlichten die overwogen moeten worden bij de zorgen omtrent al te tribale wetenschap:

(a) De aanwezigheid en onvermijdelijkheid van waarde-oordelen is nu eenmaal vrij duidelijk in heel wat sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Als je bijvoorbeeld geluk of welzijn wilt meten, zal je eerst moeten invullen wat welzijn is, dat bevat onvermijdelijk waarde-oordelen (cfr. Alexandrova 2017). Om die invulling vervolgens te meten, zullen er opnieuw heel wat waardegeladen beslissingen genomen moeten worden, enzovoort. Die specifieke invullingen transparant maken en expliciet confronteren met andere sociaal-wetenschappelijke invullingen op basis van verschillende waarden, lijkt een betere keuze te zijn om het vertrouwen in de sociale wetenschappen te sterken, dan ze te verbergen en te doen alsof er geen waarden mee gemoeid zijn. De laatste jaren is er ook experimenteel onderzoek

gedaan naar de impact die het expliciet zijn over de aanwezigheid van waarden in de wetenschap heeft op de geloofwaardigheid van die wetenschap en het vertrouwen van burgers daarin. Deze onderzoeken vinden geen bewijs voor een “transparantie-kost”; het openbaar maken van waarden bedreigt of ondermijnt de geloofwaardigheid van de wetenschap niet, er is geen verschil in perceptie qua betrouwbaarheid (cfr. Hicks & Lobato 2022; Cologna et al. 2022).

(b) De openheid over waarden vraagt wel om aandacht voor een duidelijk democratisch kader waarbinnen engagement met en wederzijdse kritiek tussen alternatieve benaderingen mogelijk is, hetgeen aansluit bij Longino’s sociale epistemologie. Op die manier kan er ook verantwoording worden afgelegd over de gemaakte keuzes. Een gemeenschappelijk raamwerk kan verder ook helpen om de respectieve perspectieven of gebruikte sociaal-wetenschappelijke maatstaven aan te scherpen. Welke maatstaf vervolgens gebruikt wordt, welke passend wordt gevonden voor een specifieke situatie, is dan eerder afhankelijk van een reeks waarden dan een puur wetenschappelijke kwestie. Het is verder niet bij voorbaat uitgesloten dat er overeenstemming wordt bereikt voor het gebruik van een specifieke invulling of maatstaf als uitgangspunt voor een bepaalde beleidskeuze, net zozeer als er soms grondige onoverbrugbare meningsverschillen over waarden en maatstaven zullen zijn.

(c) Ten derde, het weze benadrukt dat waarden dynamisch zijn en dat er naast de verschillen ook heel wat overlappingsen kunnen zijn tussen de verschillende waardensets. We kunnen ze maar beter niet als verstarde, onbuigzame kokers beschouwen. Ze moeten steeds opnieuw geherformuleerd worden met het vlieden van de tijd of veranderen van context. Daarnaast kan ook over waarden op een redelijke manier gedebatteerd worden en kunnen posities gewijzigd worden (cfr. Anderson 2004). Uit burgerpanels en andere vormen van bijeenkomsten van burgers gericht op epistemische en politieke deliberatie kunnen we uitstekend bewijsmateriaal halen om aan te tonen dat het wel degelijk mogelijk is om discussies over belangrijke, waardegeladen kwesties te hebben op een vruchtbare manier. Er is altijd de mogelijkheid dat doorheen de wederzijdse kritiek en het gezamenlijk zoeken naar oplossingen, nieuwe identiteiten en waardensets gevormd worden die de bestaande sociale groepen doorkruisen en alzo die groepen veranderen.

Samenvattend, met **(a)**, **(b)**, en **(c)** tezamen zien we het belang van openheid, de dynamiek en een duidelijk gemeenschappelijk kader waarbinnen de productieve interactie tussen perspectieven met hun respectieve waardensets plaatsvindt. De openheid moet zorgen voor een explicietere aandacht voor waarden en afwegingen, voorbij “follow the science” en TINA, voorbij al te gemakkelijke labels als “desinformatie” en “fake news”. Overleg over hoe waarden toegepast worden in specifieke contexten verheldert de dynamiek van waarden, voorbij isolerende identiteitspolitiek, epistemisch tribalisme en extreem relativisme. Binnen welk kader dit overleg zo productief mogelijk gemaakt kan worden, is de grootste uitdaging. De normen van Longino geven een algemene richting aan, maar hoe die te specificeren zal verder verduidelijkt moeten worden door bewust te zoeken naar en te experimenteren met verschillende methodes om zulk een productief gemeenschappelijk kader te realiseren (zie o.a. Van Bouwel 2021: 196-200).

6. Kennis graag, maar niet verkennen.

Technocratie en populisme zijn twee handen op één buik, beide gekenmerkt door depolitisering, door de afwezigheid van duidelijk gearticuleerde ideologische conflicten en het onvermogen om politiek te zien als bemiddeling van conflicterende waarden en belangen. Het is daarbij fascinerend om zien hoe de drang om te *verkennen* en het toenemend gebruik van het “desinformatie” label elkaar

voeden. De technocratische visie, alsook de verdediging van epistocratie, koestert het idee dat een groot deel van het publiek te onwetend is, een deficit aan kennis heeft. Edoch, misschien is het niet zozeer onwetendheid dat ertoe leidt dat het publiek niet altijd overtuigd is van bepaalde wetenschappelijke expertise. Misschien speelt er eerder een diepere kritiek, bijvoorbeeld dat voor velen schijnbaar puur wetenschappelijke controversen over GGOs, vaccins, klimaatverandering, etc., eerder handelen over de precieze relatie tussen kapitalisme en ons leefmilieu, of over de invulling van risico, of de precieze rol van expertise in een democratie.⁸ In die zin zijn die wetenschappelijke controversen slechts een *proxy*, een plaatsvervanger, voor onenigheid over de te respecteren waarden en belangen (cfr. Hicks 2017). De techniciteit van die debatten, hun beperkte scope (het weglaten van economische, culturele en andere breed-maatschappelijke aspecten) en het feit dat enkel experts betrokken worden, maken van die controversen ongeschikte *proxies*.⁹ Op die manier worden de dieperliggende onenigheden niet aangepakt, en bijgevolg ook geen compromissen gezocht. Wetenschap alleen, en de technische manier waarop ze deze controversen kadert, kan die onenigheden niet oplossen. Om een legitiem beleid uit te stippelen zal dus ook de waarden- en belangenstrijd die door het verkennissen verdonkeremaand dreigt te worden, het licht moeten zien.

Als antwoord op het verkennissen en de tekortkomingen van epistocratie, technocratie, en haar pendant populisme, schetste ik de contouren voor een verdere democratisering van wetenschap en beleid. Vier karakteristieken die technocratie en populisme gemeen hebben, dienen geherformuleerd worden in democratische zin tot *divers en conflictueus, pluralistisch, bemiddel(en)d en verantwoordelijk*. Om deze vier effectief te realiseren, dienen we ook een sociale epistemologie te hebben die wetenschap en beleid op een democratische manier ondersteunt, met een productieve epistemische interactie tussen diverse perspectieven. Zulk een gedemocratiseerde wetenschap zal een positief effect hebben op het vermogen van de democratische samenleving om geïnformeerd te delibereren over beleid, zeker als we de voorstellen van Thoma (cfr. Sectie 4.3) ter harte nemen.

Dit alles zal ongetwijfeld enige aanpassing vereisen bij de beleidsmakers, iets meer bescheidenheid in plaats van het gebruikelijke technocratische of populistische platwalsen. Het vraagt om een meer bemiddelende rol, bereidwilligheid om het beleid ter discussie te stellen, aan te passen en steeds opnieuw verantwoording af te leggen. Het in rekening brengen van epistemische onzekerheid, van de sociale dynamiek van kennisproces, van de complexiteit van maatschappelijke problemen, de veelheid van waarden en belangen die overwogen worden, het vergt ongetwijfeld meer energie dan het kiezen voor een eerder autoritaire technocratie met TINA. Maar de voorgestelde democratisering leidt tot betere wetenschap, tot een adequaat, democratisch gelegitimeerd beleid en kan in die zin de bredere democratisering en stabiliteit van de samenleving enkel ten goede komen.

⁸ Wat GGOs betreft, gaat de diepe onenigheid bijvoorbeeld over de vraag of het huidige marktmodel het enige mogelijke model is om voedsel te produceren, of er ook andere voedselregimes zijn waarbij voedsel in de eerste plaats in culturele en ecologische termen wordt gewaardeerd, niet louter in economische. De discussie betreft dus niet in de eerste plaats GGOs, maar wel rivaliserende opvattingen over voedselregimes die voorbij een wetenschap/anti-wetenschap gaan en waarbij een veel bredere kijk vereist is. Dit is een discussie die niet met laboratoriumonderzoek, of met enkel wetenschappelijk bewijsmateriaal, opgelost kan worden, hoewel zulk materiaal uiteraard relevant is. Het vraagt om discussie en deliberatie op vele niveaus van beleid en middenveld, en om de vraag *Waar geven burgers werkelijk om?* niet te vermijden door het invoeren van vermeende *efficiëntie*.

⁹ Wat het klimaat- en milieudebat betreft, toont empirisch onderzoek aan dat experts vaak op een technocratische manier de framing van klimaat- en milieukwesties domineren, hetgeen – ook wanneer er een publieke dialoog of deliberatie georganiseerd wordt – het vermogen beperkt om uitdagingen die zich buiten dat frame voordoen, te ontdekken, te begrijpen en te overwegen. Het draagt er ook toe bij dat het onderzoek in een bepaalde richting gestimuleerd wordt, terwijl andere perspectieven relatief onontgonnen blijven. Het is pas door andere actoren *au sérieux* te nemen als bijdragend aan kennis en hen alternatieve waarden en framing voor een probleem te laten presenteren, dat een bewustwording van het al te technocratische kader mogelijk wordt en de vanzelfsprekende aannames binnen de wetenschap aan het licht gebracht kunnen worden (aldus Berg & Lidskog 2017).

Literatuurverwijzingen.

- Alexandrova, A. 2017. *A Philosophy for the Science of Well-Being*. Oxford University Press.
- Alexandrova, A. and M. Fabian. 2021. Democratising Measurement: or Why Thick Concepts Call for Coproduction. *European Journal for Philosophy of Science* 12(1): 1-23.
- Anderson, E. 2004. Uses of Value Judgments in Science: A General Argument, with Lessons from a Case Study of Feminist Research on Divorce. *Hypatia* 19 (1): 1-24
- Berg, M., and R. Lidskog. 2017. Deliberative democracy meets democratised science: a deliberative systems approach to global environmental governance. *Environmental Politics* 27(1): 1-20.
- Bertsou, E. 2020. Technocracy and Democracy: Friends or Foes? In: E. Bertsou & D. Caramani. *The Technocratic Challenge to Democracy*. Routledge, pp. 247-269.
- Bogner, A. 2021. *Die Epistemisierung des Politischen. Wie die Macht des Wissens die Demokratie gefährdet*. Reclam.
- Brennan, J. 2016. *Against Democracy*. Princeton University Press.
- Caplan, B. 2007. *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton University Press.
- Caramani, D. 2017. Will vs. Reason: The Populist and Technocratic Forms of Political Representation and Their Critique to Party Government. *American Political Science Review* 111(1): 54-67.
- Cologna, V., Ch. Baumberger, R. Knutti, N. Oreskes & A. Berthold. 2022. The Communication of Value Judgements and its Effects on Climate Scientists' Perceived Trustworthiness. *Environmental Communication* 16(8): 1094-1107.
- Danaher, J. 2016. The Threat of Algocracy: Reality, Resistance and Accommodation. *Philosophy & Technology* 29: 245-268.
- Douglas, H. 2023. The importance of values for science. *Interdisciplinary Science Reviews* 48(2): 251-263.
- Dupré, J. The Disunity of Science. *Mind* 92(367): 321-346.
- Elliott, K. 2017. *A Tapestry of Values: An Introduction to Values in Science*. Oxford University Press.
- Fernandez-Vazquez, P., S. Lavezzolo & L. Ramiro. 2023. The technocratic side of populist attitudes: Evidence from the Spanish case. *West European Politics* 46(1): 73-99.
- Habermas, J. 2023. *Een Nieuwe Structuurverandering van het Publieke Domein*. Boom.
- Hicks, D. 2017. Scientific Controversies as Proxy Politics. *Issues in Science and Technology* 33(2).
- Hicks, D. and E. Lobato. 2022. Values disclosures and trust in science: A replication study. *Frontiers in Communication* 7: 1017362.
- Katz, R. and P. Mair. 2018. *Democracy and the Cartelization of Political Parties*. Oxford University Press.
- Kitcher, Ph. 2001. *Science, Truth, and Democracy*. Oxford University Press.
- Kosolovsky, L. and J. Van Bouwel. 2014. Explicating Ways of Consensus-Making: Distinguishing the Academic, the Interface and the Meta-Consensus. In: C. Martini and M. Boumans (eds.) *Experts and Consensus in Social Science*. Springer, pp. 71-92.

- Lohse, S. and S. Canali. 2021. Follow *the* science? On the marginal role of the social sciences in the COVID-19 pandemic. *European Journal of Philosophy of Science* 11: 99.
- Longino, H. 2002. *The Fate of Knowledge*. Princeton University Press.
- Mair, P. 2008. The Challenge to Party Government. *West European Politics* 31(1-2): 211-234.
- Mill, J.S., 1861/1997. Considerations on Representative Government. In: J .M. Robson (ed.) *Collected Works of John Stuart Mill: XIX*. Toronto University Press.
- Mouffe, C. 2005. *On the Political*. Routledge.
- Ottinger, G. 2016. Social Movement-Based Citizen Science. In: D. Cavalier and E. Kennedy (eds.) *The Rightful Place of Science: Citizen Science*. Consortium for Science, Policy & Outcomes, pp. 89-103.
- Phillips, K. 2017. What is the Real Value of Diversity in Organizations? Questioning Our Assumptions. In: S. Page (ed.) *The Diversity Bonus*. Princeton University Press, pp. 223–245.
- Reiss, J. 2019. Expertise, Agreement, and the Nature of Social Scientific Facts or: Against Epistocracy. *Social Epistemology* 33(2): 183-192.
- Thoma, J. 2024. Social Science, Policy and Democracy. *Philosophy & Public Affairs* 52(1): 5-41.
- Van Bouwel, J. 2004. Imperialistische tendensen in de economiebeoefening en politieke wetenschappen. Over heterodoxie en pluralisme in de sociale wetenschappen. *Ethiek & Maatschappij* 7(1): 32-45.
- Van Bouwel, J. 2015. Towards Democratic Models of Science. The Case of Scientific Pluralism. *Perspectives on Science* 23(2): 149-172.
- Van Bouwel, J. 2019. Lewis Fry Richardson, klimaatmodellen en beleidsondersteunende wetenschap. Over de rol van waarden, waardevrijheid en onzekerheid. *Ethiek & Maatschappij* 21(1-2): 3-33.
- Van Bouwel, J. 2021. Are *Transparency* and *Representativeness of Values* Hampering Scientific Pluralism? In: P. Hartl & A. Tuboly (eds.) *Science, Freedom, and Democracy*. Routledge, pp.181-205.
- Van Bouwel, J. 2023a. Strengthening the Epistemic Case against Epistocracy and for Democracy. *Social Epistemology* 37(1): 110-126.
- Van Bouwel, J. 2023b. "That's Your Bloody GDP, Not Ours." On Citizen Engagement, Values, and, the Case for Citizen Economics. *Æconomia – History / Methodology / Philosophy* 13(1): 49-86.
- Van Bouwel, J. & M. Van Oudheusden. 2017. Participation beyond consensus? Technology assessments, consensus conferences and democratic modulation. *Social Epistemology* 31(6): 497-513.